

LES IL·LUSIONS PERDUDES I POCA TERRA A L'HAVANNA
Isidor Cònsul

Margarida Aritzeta, **L'herència de Cuba**. Columna. Barcelona, 1997

A cavall dels segles XIX i XX, el mite casolà de fer les Amèriques i de tenir terra a l'Havanna el forjaren la trepa dels triomfadors, els *indianos* que s'enriquiren pels descosits en poc temps sense que haguessin d'explicar mai de quina manera ni per quines dubtoses drecceres morals havien acumulat aquell bé de Déu de capital i d'hisenda. En general foren homes d'audàcia, afavorits per la fortuna, que un cop passada la bonança i els anys d'escalfor caribenya tornaven a casa per viure una maduresa assossegada, tenir tranquils els anys de la vellesa, desplegar els senyals de la riquesa per l'èmfasi arquitectònic de les cases senyorials que es construïen i passejar, si calia, l'exotisme de criades mulates, revingudes de carn, que no passaven de discretes a la cuina, però cremaven, magnífiques, al llit.

Ara bé, no tots els que anaren a Amèrica tornaren amb la barba d'or i els ronyons coberts. Molts es quedaren a mig camí, unes vegades mancats del cop de fortuna que els calia i, unes altres, per no tenir el fetge que es necessitava a l'hora de no mirar prim per matar tot el que era gras i arrambar el que calgués. Per les coordenades d'aquesta lírica desventurada dels perdedors s'enfila **L'herència de Cuba**, la darrera novel·la de Margarida Aritzeta; una obra per il·luminar la cara oculta de la lluna, la part fosca de la història i la dissort dels que, a les Antilles, no aconseguiren cap altre guany que una nova dimensió del treball, aquell esforç de cada dia que només dóna per sobreviure i, filant prim, per algun estalvi discret a llarg termini. Així és l'itinerari de Basilio Peguero, protagonista de **L'herència de Cuba**, que exemplifica fefaentment la història d'un fracàs en la més àmplia extensió del terme. Margarida Aritzeta hi tracta la progressiva malaventura d'un bon jan seduït pel somni d'Amèrica on diuen que estaquen els gossos amb llonganisses, i decideix emigrar-hi quan es troba davant la trista perspectiva d'haver de fer el soldat a Àfrica, on sembla que hi tornarà a haver guerra. En iniciar-se la novel·la corre l'any del Senyor de 1925 i encara és tendra la memòria del "Desastre d'Anual", de quatre anys enrere. Per un altre costat, en el cor de Basilio hi nien un cert neguit d'ambició i d'esperit aventurer que el disposen a seguir l'estela de Don Maximino, l'*indiano* que ha tornat al poble, que s'hi ha fet una casa esplèndida, que té un descapotable de color crema i una **criada mulata de malucs poderosos i pits de mel**.

EN EL CAMÍ DE LA MADURESA

Des d'anys enrere he seguit amb atenció els camins que ha obert Margarida Aritzeta en el món de la narrativa catalana. Vaig saludar amb un punt d'entusiasme els contes de les beceroles, **Quan la pedra es torna fang a les mans** (1981) i em vaig mostrar més crític amb lliuraments posteriors. Després m'he divertit amb les capbussades que ha fet en aigües de novel·la policíaca, **Tiebreak** (1991) sobretot, i vaig mirar d'emfasitzar el braó estilístic que surava no fa gaire d'**Atlàntida** (1995). Immediatament després arribà **L'home inventat** (1996) i ara **L'herència de Cuba** que és, potser, l'obra de plantejament i realització més ambiciosos de l'escriptora valenciana. Per un altre costat, aquesta darrera novel·la s'aclofa en un tou d'història familiar que ha obligat Margarida Aritzeta, per poder-la cosir amb coherència, a una estada de recerca i documentació a Cuba. Hi narra una història que no es podia escriure, deia setmanes enrere en una entrevista, **mentre els meus avis eren vius. I ells s'han mort sense explicar res a ningú, perquè a Cuba el meu avi va morir igual que la meva àvia aquí a Barcelona, sense explicar absolutament res als seus fills.** És el fil d'una història, doncs, que es carrega de frustracions i d'il·lusions perdudes, de treball i d'humiliació, de malentesos i de traïcions tot al llarg de gairebé setanta anys, des de 1925 fins a la febre de l'any olímpic.

Per la banda dels encerts, cal accentuar que **L'herència de Cuba** tracti una temàtica de pulsio universal i encarada a dissenyar una poètica de perdedors i el rastre de dues biografies capgirades per les derrotes de la vida. La novel·la emfasitza la pèrdua progressiva de les il·lusions amb una acceleració del temps, i l'acció i l'argument tendeixen a aprimar-se a mesura que es fa més evident el naufragi existencial dels dos protagonistes. Segurament es tracta d'una estratègia narrativa conscient i d'un efecte estructural perseguit per l'escriptora; la qual cosa no evita, però, que el lector se senti més aviat contrariat pel canvi de ritme i enyori, així que l'obra avança, el *tempo* més sinuós, lent i espaiat dels inicis de la novel·la. També s'hi ha de remarcar, com en el cas d'**Atlàntida**, una notable voluntat d'estil i l'estricta eficàcia d'algunes seqüències que compto entre les narrades amb més virior per Margarida Aritzeta. No és encara l'obra definitiva però sí que es pot parlar, em penso, d'una novel·la en el camí de la maduresa.

Isidor Cònsul